

תקציר

יציאתן של נשים חרדיות לתחום היזמות בעשור האחרון מהווה חלק בלתי נפרד מהתמורות המרכזיות אותן עוברת החברה החרדית בעשורים האחרונים, ובכלל זה יעדים חדשים בתחום התעסוקה שהינם בליבת יעדיה של מדינת ישראל. על אף המודעות ליציאה ליזמות והמעלות שבכך, היזמות חוות אתגרים ייחודיים הנובעים מבחירתן התעסוקתית החריגה בקהילתן. היזמות מביאה את הנשים להתמודדות יום-יומית למפגשים עם החברה החילונית, עם עולם ערכים שלעיתים סותר את ערכי הדת, עם היעדר רשתות חברתיות להתמודדות עם אתגרים מקצועיים ואישיים, עם ביקורת מצד החברה החרדית ולעיתים עם היעדר תמיכה מהמשפחה הקרובה בשל היותן מצויות ביתר סיכון כלכלי וחברתי.

בבחירה תעסוקתית זו הן הופכות להיות במוקד הזרקורים של החברה החרדית והן נתפסות כמובילות שינוי, מעמד אשר נתפס בחברה החרדית כמאיים ביותר. ואולם, לצד האתגרים, היזמות טומנת בחובה הזדמנויות אישיות ותעסוקתיות משמעותיות עבור נשים חרדיות העוסקות בתחום חדש בחברה מסוגרת מעין זו, ורובן נושאות תפקיד משמעותי מבחינה חברתית ותרבותית. מחקר זה מבקש לבחון כיצד נבנות העמדות והחוויית של נשים חרדיות יזמות לגבי מציאות חייהן בחברה החרדית, מניעיהן לצאת ליזמות, הממשק אותו הן מקיימות עם החברה החילונית מתוקף תפקידן כיוזמות, והאופן בו תפיסות אלו מעצבות את התנהלותן בקהילה החרדית. מטרת המחקר זה היא ללמוד את דרכי ההתמודדות של אותן נשים והפרשנות אותה הן נותנות לאסטרטגיות ההתמודדות שהן מפתחות בכדי להתמודד עם האתגרים הייחודיים העומדים בפניהן.

ממצאי המחקר מצביעים על ארבע קטגוריות מרכזיות הנוגעות לקונפליקטים עמן נאלצות נשים יזמות חרדיות להתמודד: המניעים ליציאה לעולם היזמות (תוך ניסיון להכריע האם יזמות היא בחירה חופשית או אילוץ); הממשק עם החברה החילונית וערכי היזמות אל מול החברה החרדית; עמדתן של הדמויות הקרובות ביותר לנשים – הבעל והמשפחה המורחבת – באשר ליזמותן; ולבסוף, עמדתן של הנשים למושג פמיניזם, ופמיניזם חרדי בפרט, ואופן תפיסתן על ידיהן. נקודות הממשק בין ארבעת הקטגוריות הללו יוצרות מאבק הנע על הציר של דת-מגדר-יזמות.

ממצאי הפרק הראשון מראים כי המניע העיקרי ליציאה ליזמות בקרב נשים חרדיות הינו הרצון לעשות שינוי בחברה החרדית ולקדמה, בשונה לרוב ממניעיהן של נשים מאוכלוסיות מודרות בעולם. באשר לסוגיית האימהות אשר נתפסת כערך עליון בחברה החרדית, היזמות שומרות ומגנות בכל דרך על מקומן כאימהות כדרך התמודדות עם הקריירה התופסת מקום נכבד בחייהן. ככלל, נראה כי הנשים החרדיות, בדומה לנשים מאוכלוסיות מודרות אחרות בעולם, מצליחות להיות יזמות כל עוד הן ממשיכות לשרת נאותה את משפחתן והחברה בה הן חיות. בדרך זו הן "זוכות" ללגיטימציה לעסוק ביזמות ואף מצדיקות אותה.

ממצאי הפרק השני עוסקים במפגשים של הנשים היזמות עם החברה החילונית וערכי היזמות. בממשק עם החברה החילונית שהינו נדבך עיקרי ביזמות, המרואיינות מדגישות בדבריהן את חשיבות שמירת הנורמות החרדיות כאשר הן פוגשות בעולם החילוני. לתפיסת המרואיינות שהגיעו מהבתים ה"פתוחים" והמודרניים יותר, המצוינות וההישגיות שכרוכות בבחירה התעסוקתית

ביזמות מתנהלות במקביל ובהרמוניה עם השמירה על הערכים החרדיים הקפדניים וללא כל סתירה נראית לעין ביניהם. לעומתן, נשים שהתחנכו על בסיס החרדיות המחמירה רואות בערכי היזמות ופיתוח הקריירה ערכים הסותרים את החרדיות מאחר והם ממקמים את האישה החרדית באור הזרקורים.

ממצאי הפרק השלישי מראים כי היציאה ליזמות בחברה החרדית מתאפשרת כאשר ישנה תמיכה מלאה רוחנית וכלכלית מהבעל. תמיכה זו הינה קריטית מאחר ולמרבית הנשים החרדיות אין רשתות חברתיות, דבר הנובע ממחסור במסגרות חברתיות פוטנציאליות במהלך חייהן. בנוסף לבעל, הן מפתחות קבוצות תמיכה נוספות עם נשים יזמיות אחרות. דומה כי הצורך ברשתות חברתיות עם נשים דומות להן נובע מהביקורת החברתית על פעילותן בחברה החרדית ועל הכוח שהן צוברות כיוזמות.

ממצאי הפרק הרביעי עוסקים בעמדת הנשים כלפי פמיניזם ופמיניזם חרדי בפרט. חלקן, בין אם מפני שהן חוששות להיתפס כמורדות ובין אם הן סבורות כי הגדרה זו מסבה לנשים חרדיות נזק, מתנגדות להגדרתן העצמית כפמיניסטיות; לעומתן, היו מי שהביעו גאווה גלויה על היותן פמיניסטיות; ובתווך היו אחרות שדנו במורכבות ההגדרה העצמית כפמיניסטיות על אף "עשייתן פמיניזם" בשטח במסגרת עבודתן. למרות הבדלים אלו, ניתן לומר ככלל כי רוב הנשים הצליחו להתגבר על הדעות הקדומות כלפי המושג ולפתח צורה חדשה ומעניינת של תודעה ועשייה פמיניסטית, אולם כולן נוקטות משנה זהירות שלא לכנות את עצמן פמיניסטיות כדי שיוכלו להמשיך ולקדם את עצמן ומיזמן בחברה החרדית ומחוצה לה מבלי להיפגע.